

Rada
Unii Europejskiej

Bruksela, 10 czerwca 2016 r.
(OR. en)

10082/16

CULT 56
RELEX 502
DEVGEN 124
COMPET 368
ENFOCUSTOM 92
EDUC 235
COHOM 68

PISMO PRZEWODNIE

Od:	Komisja Europejska/Wysoki Przedstawiciel
Data otrzymania:	8 czerwca 2016 r.
Do:	Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN, Sekretarz Generalny Rady Unii Europejskiej

Nr dok. Kom.:	JOIN(2016) 29 final
Dotyczy:	WSPÓLNY KOMUNIKAT DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY W stronę strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych

Delegacje otrzymują w załączeniu dokument JOIN(2016) 29 final.

Zał.: JOIN(2016) 29 final

WYSOKI PRZEDSTAWICIEL UNII
DO SPRAW ZAGRANICZNYCH I
POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA

Bruksela, dnia 8.6.2016 r.
JOIN(2016) 29 final

WSPÓLNY KOMUNIKAT DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY

W stronę strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych

1. WPROWADZENIE

Różnorodność kulturowa stanowi integralną część wartości Unii Europejskiej. UE jest głęboko zaangażowana w promowanie porządku na świecie, którego podstawę stanowią pokój, praworządność, wolność słowa, wzajemne zrozumienie oraz poszanowanie praw podstawowych. Promowanie różnorodności poprzez międzynarodowe stosunki kulturalne stanowi zatem ważną część roli odgrywanej przez UE na arenie międzynarodowej. Rola ta wiąże się z zaangażowaniem zarówno w promowanie „międzynarodowych stosunków kulturalnych” dzięki zapewnianiu wsparcia i pomocy państwom trzecim, a także we wspieranie promowania Unii i różnorodnych kultur państw członkowskich UE dzięki „dyplomacji kulturalnej”. Jako najważniejszy partner Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), UE ściśle współpracuje z UNESCO¹, aby chronić światowe dziedzictwo kulturowe.

UE ma wiele do zaoferowania światu: różnorodność form wyrazu kulturowego, wysokiej jakości twórczość artystyczną oraz dynamiczny sektor kreatywny. UE czerpie również wiele korzyści ze nasilonej wymiany kulturalnej z resztą świata. Doświadczenia UE związane z różnorodnością i pluralizmem stanowią dużą pomoc w promowaniu polityk kulturalnych będących nośnikiem pokoju i rozwoju społeczno-ekonomicznego w państwach trzecich. W niniejszym wspólnym komunikacie przedstawiono wkład, jaki Unia obecnie wnosi w międzynarodowe stosunki kulturalne oraz zaproponowano sposoby rozwoju międzynarodowych stosunków kulturalnych UE, aby zrealizować cele Unii oraz promować pokój i stabilność na świecie, chronić różnorodność i stymulować tworzenie miejsc pracy oraz wzrost gospodarczy.

W 2007 r. Komisja zaproponowała „Europejską agendę kultury w dobie globalizacji świata”², która włączyła propagowanie kultury do dziedziny stosunków międzynarodowych Unii. Następnie wraz z wejściem w życie traktatu lizbońskiego oraz utworzeniem Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych (ESDZ) powstała nowa architektura stosunków zewnętrznych, która w jeszcze większym stopniu umożliwia wkład UE w międzynarodowe stosunki kulturalne. W ostatnich latach państwa członkowskie, Parlament Europejski i przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego zwrócili się z prośbą o bardziej skoordynowane podejście UE do kwestii międzynarodowych stosunków kulturalnych³. W listopadzie 2015 r. Rada zwróciła się do Komisji oraz wysokiego przedstawiciela o opracowanie „strategicznego podejścia do kultury w stosunkach zewnętrznych UE z wskazaniem ogólnego zbioru zasad przewodnich w tym zakresie”⁴. W związku z powyższym w niniejszym wspólnym komunikacie zaproponowano tego rodzaju zasady, a także bardziej strategiczne podejście UE do dyplomacji kulturalnej.

Jako strona Konwencji UNESCO z 2005 r. w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego⁵, UE jest zobowiązana do promowania różnorodności form wyrazu kulturowego w ramach międzynarodowych stosunków kulturalnych. Stanowi to odzwierciedlenie oraz wsparcie dla wartości podstawowych UE, takich jak prawa człowieka, równouprawnienie płci, demokracja, wolność słowa i praworządność, a także różnorodność

¹ Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO)

² Komunikat dotyczący Europejskiej agendy kultury w dobie globalizacji świata, COM(2007) 242 final.

³ Zob. konkluzje Rady w sprawie propagowania różnorodności kulturowej i dialogu międzykulturowego w stosunkach zewnętrznych (2008 r.); rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie kulturowego wymiaru działań zewnętrznych UE (2011 r.); działanie przygotowawcze PE na 2014 r. „Kultura w stosunkach zewnętrznych UE” <http://cultureinexternalrelations.eu/>

⁴ Wyniki posiedzenia Rady nr 3428: Rada ds. Edukacji, Młodzieży, Kultury i Sportu, 23-24 listopada 2015 r.

⁵ <http://en.unesco.org/creativity/convention/about/2005-convention-text>

kulturowa i językowa⁶. Kultura, a w szczególności dialog międzykulturowy, może przyczyniać się do rozwiązywania największych światowych problemów, takich jak zapobieganie konfliktom i rozwiązywanie ich, integracja uchodźców, walka z brutalnym ekstremizmem oraz ochrona dziedzictwa kulturowego. W komunikacie w sprawie dziedzictwa kulturowego z 2014 r.⁷ UE potwierdziła swoje zaangażowanie w ochronę dziedzictwa kulturowego we współpracy z organizacjami takimi jak Rada Europy i UNESCO. Działania w tym zakresie są bardzo pilne, zważywszy na niszczenie dziedzictwa kulturowego w strefach konfliktu w Iraku, Syrii i Afganistanie.

Wymiana kulturalna może również przynosić korzyści gospodarcze. Światowy handel produktami kreatywnymi wzrósł ponad dwukrotnie w latach 2004-2013⁸, a kultura stanowi centralny element nowej gospodarki napędzanej przez kreatywność, innowacje i dostęp do wiedzy. Udział sektora kultury i sektora kreatywnego w światowym PKB wynosi około 3 %, a oba sektory zapewniają 30 mln miejsc pracy⁹. W samej UE w sektorach tych zatrudnionych jest ponad 7 mln osób¹⁰. Podobnie w krajach rozwijających się sektor kultury i sektor kreatywny mają istotny wkład we wspieranie zrównoważonego rozwoju i wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu. Kultura może zatem przyczyniać się do promowania **tworzenia miejsc pracy oraz konkurencyjności** zarówno wewnątrz Unii, jak i poza jej granicami. Rola kultury w tym zakresie została uznana w programie działań ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030¹¹, w którym podkreślono, że kultura, w tym światowe dziedzictwo kulturowe oraz sektor kreatywny, może w znacznym stopniu przyczynić się do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, który sprzyja włączeniu społecznemu. Kultura jest zatem jednym z najważniejszych sektorów promowanych w ramach współpracy na rzecz rozwoju UE.

Europa utrzymuje już bardzo bliskie stosunki kulturalne z innymi państwami. Państwa członkowskie łączą obecnie rozległe i wieloletnie więzi kulturowe, a Europa jest wysoko ceniona na całym świecie za sprawą jej tradycji kulturowych i twórczości. Zgodnie z prośbą Komisji i Parlamentu¹² skoordynowane działanie na poziomie UE, oparte na „inteligentnej komplementarności”, może przyczynić się do wzmocnienia tych więzi dzięki tworzeniu synergii, łączeniu zasobów, ułatwianiu współpracy i zapewnianiu większej widoczności wymianom i działaniom w dziedzinie kultury¹³.

W niniejszym wspólnym komunikacie zaproponowano strategię UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych, która koncentruje się na trzech głównych kierunkach umacniania współpracy kulturalnej z krajami partnerskimi: wspieraniu kultury jako siły napędowej zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego; promowaniu kultury i dialogu międzykulturowego w pokojowych stosunkach między społecznościami; zacieśnianiu współpracy w zakresie dziedzictwa kulturowego. Dążąc do realizacji tych celów w ramach międzynarodowych stosunków kulturalnych, UE **uzyska silniejszą pozycję na arenie międzynarodowej**, co stanowi główny priorytet dla obecnej Komisji, a także priorytet przyszłej globalnej strategii wysokiego przedstawiciela.

⁶ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej.

⁷ Komunikat zatytułowany „Ku zintegrowanemu podejściu do dziedzictwa kulturowego w Europie” COM(2014) 477 final.

⁸ The Globalisation of Cultural Trade: A Shift in Cultural Consumption--International flows of cultural goods and services 2004-2013, Instytut Statystyki UNESCO (UIS), 2016 r.

⁹ Cultural Times, sprawozdanie przygotowane przez CISAC i UNESCO, 2015 r.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

¹² <http://cultureinexternalrelations.eu/>

¹³ Badania sugerują, że UE powinna zaangażować się w działania na polu dyplomacji kulturalnej, bazując na bardzo pozytywnym postrzeganiu kultury, sztuki oraz historii Europy i państw członkowskich. http://ec.europa.eu/dgs/fpi/showcases/eu_perceptions_study_en.htm

2. ZASADY PRZEWODNIE DLA DZIAŁAŃ UE

W działaniach UE w zakresie międzynarodowych stosunków kulturalnych należy kierować się następującymi zasadami przewodnimi:

a) Promowanie różnorodności kulturowej oraz poszanowania praw człowieka

UE konsekwentnie popiera różnorodność kulturową, która może być chroniona i promowana jedynie z zagwarantowaniem praw człowieka i poszanowaniem podstawowych wolności. Te prawa podstawowe stanowią zasadniczy fundament demokracji, praworządności, pokoju, stabilności, zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz uczestnictwa w życiu publicznym. Państwa są zobowiązane do przestrzegania, ochrony oraz promowania prawa do wolności opinii oraz wolności słowa, w tym form wyrazu artystycznego. W tym względzie oraz zgodnie z jej obowiązkami wynikającymi z przepisów prawa Unii oraz prawa międzynarodowego¹⁴, UE jest zatem zobowiązana do promowania tolerancyjnego i pluralistycznego podejścia do międzynarodowych stosunków kulturalnych¹⁵.

b) Promowanie wzajemnego szacunku oraz dialogu międzykulturowego

Aby w pełni wykorzystać potencjał kultury jako pomostu w stosunkach międzynarodowych, konieczne jest wyjście poza prezentowanie różnorodności kultur Europy i skupienie się na obudzeniu nowego ducha dialogu, wzajemnej uwagi i uczenia się od siebie nawzajem, wspólnego budowania zdolności i ogólnoświatowej solidarności¹⁶. W stosunkach kulturalnych należy uwzględnić różnice regionalne i specyfikę lokalną, dostosowując działania do szczególnych kontekstów i interesów kulturowych. Ponieważ kontakty z zagranicą są często nawiązywane za pomocą narzędzi cyfrowych, należy zachęcać społeczności, aby komunikacja między nimi odbywała się w warunkach poszanowania i równości oraz w duchu partnerstwa. Wzajemność, wzajemne uczenie się i współtworzenie powinny zatem stanowić podstawę międzynarodowych stosunków kulturalnych UE.

c) Zapewnienie poszanowania zasad komplementarności i pomocniczości

Proponowana strategia UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych w pełni uwzględnia odpowiedni zakres kompetencji UE oraz państw członkowskich. Zgodnie z art. 6 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) w obszarze kultury Unia ma kompetencje do prowadzenia działań mających na celu wspieranie, koordynowanie lub uzupełnianie działań państw członkowskich. W art. 167 ust. 3 TFUE stwierdzono, że Unia oraz państwa członkowskie sprzyjają współpracy w dziedzinie kultury z państwami trzecimi oraz właściwymi organizacjami międzynarodowymi. Ponadto zgodnie z art. 167 ust. 4 TFUE Unia uwzględnia aspekty kulturalne w swoim działaniu na podstawie innych postanowień Traktatów. Działania UE i państw członkowskich w dziedzinie współpracy na rzecz rozwoju uzupełniają się i wzmacniają wzajemnie (art. 208 TFUE). W pełnym poszanowaniu zasady pomocniczości UE działa na rzecz promocji międzynarodowych stosunków kulturalnych, gdy jej działania mogą okazać się skuteczniejsze niż działanie na szczeblu krajowym,

¹⁴ Artykuły 2, 6, 21, 49 TUE oraz art. 7, 8, 10, 11, 22 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Wszystkie państwa członkowskie UE są państwami-stronami ICCPR i EKPC.

¹⁵ Zob. również Wytoczne UE w sprawie praw człowieka dotyczące wolności wypowiedzi w internecie i poza nim (dok. 9647/14).

¹⁶ Zgodnie z zaleceniami zawartymi w działaniu przygotowawczym Parlamentu Europejskiego pt. „Kultura w stosunkach zewnętrznych UE” zainicjowanym przez Parlament Europejski oraz opublikowanym w 2014 r.: <http://cultureinexternalrelations.eu/main-outcomes/> oraz Strategii dotyczącej stosunków kulturalnych UE-Chiny: sprawozdanie grupy ekspertów ds. kultury i stosunków zewnętrznych dotyczące Chin (A strategy for EU-China cultural relations: report of the Expert group on culture and external relations – China) (listopad 2012 r.)

regionalnym lub lokalnym. W ostatnich konkluzjach Rady w sprawie kultury w stosunkach zewnętrznych UE stwierdzono, że istnieje „potrzeba lepszej koordynacji wysiłków w kierunku strategicznego podejścia UE”¹⁷. UE powinna zatem promować i wspierać tworzenie synergii między krajowymi instytutami kultury i fundacjami oraz współpracę między nimi, jak również między przedsiębiorstwami prywatnymi i publicznymi na całym świecie.

d) Promowanie podejścia przekrojowego do kultury

Kultura nie dotyczy wyłącznie sztuki i literatury. Obejmuje ona szeroki zakres strategii politycznych i działań, od dialogu międzykulturowego do turystyki, od kształcenia i badań do sektora kreatywnego, od ochrony dziedzictwa do promocji sektora kreatywnego i nowych technologii, a także od rzemiosła do współpracy na rzecz rozwoju. Proponowana strategia stwarza zatem możliwości wspierania kultury w ramach polityki zewnętrznej UE. Kultura jest także najważniejszym elementem zrównoważonego rozwoju w stopniu, w jakim sektor kreatywny może sprzyjać pojednaniu, rozwojowi gospodarczemu oraz wolności słowa, które stanowią warunek do zapewnienia innych podstawowych wolności.

e) Wspieranie kultury dzięki istniejącym ramom współpracy¹⁸

Najskuteczniejszą metodą wspierania kultury w ramach unijnych stosunków zewnętrznych, która gwarantuje spójność polityki oraz uniknięcie powielania, jest korzystanie z istniejących ram współpracy oraz instrumentów finansowych. UE opracowała odpowiednio dostosowane ramy współpracy geograficznej i tematycznej oraz specjalne instrumenty finansowe:

Programy tematyczne

- Instrument Partnerstwa: jednym z jego celów jest propagowanie „powszechnej wiedzy na temat Unii (...) za pomocą dyplomacji publicznej, kontaktów międzyludzkich, współpracy w kwestiach edukacyjnych i akademickich, współpracy w ramach ośrodków analitycznych oraz działań informacyjnych propagujących unijne wartości i interesy.”¹⁹.
- Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka: zapewnia wsparcie w zakresie rozwoju i umacniania demokracji, praworządności oraz poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Jednym z celów tego instrumentu jest wspieranie wolności słowa i poglądów, w tym form wyrazu politycznego, artystycznego i kulturowego²⁰.
- Program dotyczący zapewniania globalnych dóbr publicznych i reagowania na wyzwania w ramach Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju ma na celu, w ramach komponentu dotyczącego rozwoju społecznego, promowanie różnorodności kulturowej i poszanowania równej godności wszystkich kultur. Będzie również stymulował wkład sektorów kultury, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i władz lokalnych we wzrost ekonomiczny w krajach rozwijających się).

¹⁷ Konkluzje Rady w sprawie kultury w stosunkach zewnętrznych UE ze szczególnym uwzględnieniem kultury we współpracy na rzecz rozwoju. 24 listopada 2015 r.

¹⁸ Przykłady konkretnych działań i projektów nie przesądzają o wdrożeniu nowych projektów zgodnie z niniejszą strategią. Z drugiej strony odniesienia do aktualnych projektów lub programów nie oznaczają ich trwałego finansowania.

¹⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 234/2014 z dnia 11 marca 2014 r. ustanawiające Instrument Partnerstwa na rzecz Współpracy z Państwami Trzecimi.

²⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 235/2014 z dnia 11 marca 2014 r. ustanawiające instrument finansowy na rzecz wspierania demokracji i praw człowieka na świecie.

- Instrument na rzecz przyczyniania się do Stabilności i Pokoju: ma on na celu promowanie zapobiegania konfliktom, reagowania kryzysowego, budowania pokoju, by przeciwdziałać zagrożeniom o charakterze globalnym i ponadregionalnym: na potrzeby finansowania w ramach tego instrumentu organizacje kulturalne objęte są zakresem definicji społeczeństwa obywatelskiego²¹.
- Program „Kreatywna Europa”: ma on między innymi na celu propagowanie dziedzictwa kulturowego Europy, a także wzmocnienie konkurencyjności europejskiego sektora kultury i sektora kreatywnego, a ponadto jest otwarty dla dwustronnych lub wielostronnych działań w zakresie współpracy z państwami trzecimi²².

Geograficzne ramy współpracy

- **Polityka rozszerzenia:** pod względem znaczenia kraje Bałkanów Zachodnich²³ i Turcja, jako kraje kandydujące i potencjalne kraje kandydujące, zajmują w polityce zewnętrznej UE szczególne miejsce. Polityka UE w dziedzinie kultury jest częścią „unijnego dorobku prawnego”, który państwa kandydujące muszą wdrożyć w ramach rozdziału 26 negocjacji, dotyczącego edukacji i kultury. W tym kontekście region otrzymuje wsparcie w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA). Unia Europejska od dawna wspiera projekty kulturalne w regionie Bałkanów Zachodnich, które mają na celu promowanie dialogu międzykulturowego, pojednania i rozwoju społeczno-ekonomicznego. W kontekście procesu lublańskiego I i II prowadzonego wspólnie przez Komisję Europejską i Radę Europy zainwestowano znaczne zasoby w odbudowę dziedzictwa kulturowego w południowo-wschodniej Europie²⁴. Organizacje kulturalne w krajach objętych procesem rozszerzenia korzystają ze współpracy w ramach polityki UE do zbudowania swojego potencjału oraz z pełnego uczestnictwa w programach „Kultura” i „Kreatywna Europa”²⁵. Kraje objęte procesem rozszerzenia stoją obecnie wobec nowych wyzwań, takich jak integracja nowo przybyłych migrantów, w przypadku której dialog międzykulturowy może wspierać pojednanie oraz integracyjne i demokratyczne społeczeństwa, a także pomóc w zwalczaniu radykalizacji postaw. UE powinna nadal ściśle współpracować z krajami objętymi procesem rozszerzenia, by przyczynić się do ochrony ich dziedzictwa kulturowego, promować rozwój ich sektora kultury i sektora kreatywnego, oraz zwiększać ich udział w istniejących programach kulturalnych UE.
- **Europejska polityka sąsiedztwa (EPS):** EPS reguluje stosunki UE z jej 16 najbliższymi wschodnimi i południowymi sąsiadami. Zróżnicowane dwustronne podejście do każdego kraju partnerskiego jest uzupełnione inicjatywami na rzecz współpracy regionalnej w regionie Morza Śródziemnego²⁶ oraz w ramach Partnerstwa Wschodniego²⁷. Zróżnicowanie polityczne, gospodarcze i kulturowe oraz większa wzajemna odpowiedzialność stanowią najważniejsze elementy odnowionej EPS²⁸. Platforma 4 Partnerstwa Wschodniego służy za forum dla zacieśnionej współpracy i dialogu

²¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 230/2014 z dnia 11 marca 2014 r. ustanawiające Instrument na rzecz przyczyniania się do Stabilności i Pokoju.

²² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1295/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. ustanawiające program „Kreatywna Europa” (2014–2020).

²³ Albania, Bośnia i Hercegowina, była jugosłowiańska republika Macedonii, Kosowo*, Czarnogóra i Serbia.

²⁴ Działania UE w tym zakresie prowadzone w Bośni i Kosowie wykazały potencjał strategii politycznych w zakresie pojednania w sytuacjach pokonfliktowych opartych na dziedzictwie kulturowym, jak również ich wkład w rozwój gospodarczy.

²⁵ Jak przewidziano w art. 8 ust. 3 rozporządzenia nr 1295/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. ustanawiającego program „Kreatywna Europa”. Wykaz uczestniczących państw trzecich: http://eacea.ec.europa.eu/creative-europe/library/eligibility-organisations-non-eu-countries_en

²⁶ Algieria, Egipt, Izrael, Jordania, Liban, Libia, Maroko, Palestyna*, Syria oraz Tunezja.

²⁷ Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Mołdawia oraz Ukraina.

²⁸ Wspólny komunikat z dnia 18 listopada 2015 r. pt. „Przegląd Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (EPS)”, JOIN(2015) 50 final.

politycznego w takich obszarach, jak polityka edukacyjna, polityka dotycząca młodzieży (w tym poprawa szans na rynku pracy), polityka kulturalna i kreatywna, polityka w zakresie badań naukowych i innowacji i polityka audiowizualna oraz społeczeństwo informacyjne, natomiast w ramach specjalnych programów wspierane jest budowanie zdolności. W południowym regionie Morza Śródziemnego UE wspiera współpracę kulturalną poprzez programy regionalne w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz polityki audiowizualnej, jak również na zasadzie działań dwustronnych. Wiele państw objętych EPS zmagają się obecnie z długotrwałymi wyzwaniami, takimi jak napięcia polityczne, wstrząsy gospodarcze, gwałtowna radykalizacja postaw i przepływy migracyjne. Szczególnie w tym kontekście współpraca kulturalna i wymiana w zakresie polityki kulturalnej może przyczynić się do stabilizacji. Z Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa przeznaczone zostanie w latach 2014-2017 17 mln EUR na wspieranie mediów, kultury oraz rozwój regionu Morza Śródziemnego²⁹. Ponadto zachowanie kultury i dziedzictwa kulturowego jest wspierane w ramach pięciu programów współpracy transgranicznej³⁰.

- **Współpraca na rzecz rozwoju:** Celem Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju jest ograniczenie ubóstwa, stwarzanie korzystnych warunków dla trwałego rozwoju gospodarczego, społecznego i w dziedzinie środowiska, jak również propagowanie demokracji, praworządności, dobrych rządów oraz poszanowania praw człowieka³¹. Instrument ten obejmuje trzy konkretne elementy: i) programy geograficzne mające na celu wspieranie współpracy z około 47 krajami rozwijającymi się w Ameryce Łacińskiej, Azji Południowej oraz Azji Północnej i Południowo-Wschodniej, Azji Środkowej, na Bliskim Wschodzie i w Afryce Południowej; ii) nowo ustanowiony Program panafrkański mający na celu wspieranie strategicznego partnerstwa między UE a Afryką. W szeregu sekcji rozporządzenia ustanawiającego Instrument Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju uznaje się rolę kultury.
- Umowa o partnerstwie AKP-UE podpisana w Kotonu w czerwcu 2000 r.³² zapewniła ramy współpracy UE z państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP) na dwadzieścia lat. Na podstawie tej umowy Europejski Fundusz Rozwoju (EFR) finansuje programy kulturalne zarządzane i wdrażane przez sekretariat grupy państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku. W ramach 9. EFR finansowane były projekty mające na celu zwiększenie potencjału technicznego, finansowego i kierowniczego sektora kreatywnego w państwach AKP, a w szczególności rozwinięcie struktury przemysłu filmowego oraz audiowizualnego w państwach AKP (14 mln EUR). Następnie program Kultury AKP+ (30 mln EUR w ramach 10. EDF) przyczynił się do walki z ubóstwem poprzez wspieranie zrównoważonego sektora kultury. Obecny program współpracy między państwami AKP będzie nadal zapewniał wsparcie sektora kultury i sektora kreatywnego (40 mln EUR w ramach 11. EFR w latach 2014-2020). Komisja bada obecnie ramy, które będą regulować stosunki z państwami AKP po wygaśnięciu umowy o partnerstwie z Kotonu. Prowadzone są przygotowania do zmiany Konsensusu europejskiego w sprawie rozwoju.

²⁹ http://www.enpi-info.eu/mainmed.php?id=486&id_type=10

³⁰ http://www.enpi-info.eu/maineast.php?id=322&id_type=10

³¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 233/2014 z dnia 11 marca 2014 r. ustanawiające Instrument Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju na lata 2014-2020.

³² https://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/overview/cotonou-agreement/index_en.htm_en

3. ROZWÓJ WSPÓŁPRACY KULTURALNEJ Z KRAJAMI PARTNERSKIMI

W ramach proponowanej strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych Komisja i wysoki przedstawiciel proponują trzy kierunki prac, by rozwinąć międzynarodowe stosunki kulturalne z krajami partnerskimi:

- wspieranie kultury jako siły napędowej zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego;
- promowanie kultury i dialogu międzykulturowego w pokojowych stosunkach między społecznościami;
- zacieśnianie współpracy w zakresie dziedzictwa kulturowego.

3.1. Wspieranie kultury jako siły napędowej rozwoju społecznego i gospodarczego

a) Wspieranie rozwoju polityki kulturalnej

W Konwencji UNESCO z 2005 r. w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego³³ podkreślono „konieczność uwzględnienia kultury jako elementu strategicznego narodowych i międzynarodowych polityk rozwojowych oraz międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju”. Umacnianie przez kulturę poszanowanie różnorodności kulturowej i wolności słowa zapewnia istotne wsparcie procesów demokratyzacji i rozwoju społeczno-gospodarczego. W związku z tym UE powinna pomagać krajom partnerskim we włączaniu kultury do polityki krajowej. UE pracuje nad przyspieszeniem ratyfikacji i wdrożenia konwencji UNESCO z 2005 r. dzięki pogłębieniu dialogu politycznego z krajami partnerskimi i wzmacnianie systemów zarządzania.

- **Wymiana doświadczeń z krajami objętymi procesem rozszerzenia i krajami sąsiedzkimi:** UE wykorzysta istniejące dwustronne i wielostronne struktury na potrzeby dialogu w zakresie wymiany doświadczeń i wyników, w tym inicjatyw takich jak Europejskie Stolice Kultury. Komisja będzie promowała wykorzystanie takich instrumentów, jak TAIEX³⁴ oraz partnerstwa w dziedzinie kultury.
- **Wzmacnianie polityki kulturalnej:** w południowym sąsiedztwie w ramach programu Med Culture (2014–2018) zapewniane jest wsparcie dla krajów partnerskich w opracowywaniu i usprawnianiu polityk i praktyk kulturalnych, a dzięki MedFilm, nowemu trzyletniemu programowi budowania zdolności, filmowcy otrzymają możliwość zajęcia się wrażliwymi kwestiami na szczeblu regionalnym³⁵.

b) Umacnianie sektora kultury i sektora kreatywnego

Sektor kultury i sektor kreatywny jako dynamiczne sektory gospodarki są ważnym źródłem wysokiej jakości miejsc pracy, a często również promowania inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu. Inwestycje w projekty kulturalne przyczyniają się do zwiększenia konkurencyjności, atrakcyjności i spójności

³³ <http://en.unesco.org/creativity/convention/about/2005-convention-text>

³⁴ TAIEX to instrument pomocy technicznej i wymiany informacji Komisji Europejskiej. TAIEX zapewnia wsparcie dla organów administracji publicznej w zakresie dostosowania, stosowania i egzekwowania przepisów UE i ułatwiania wymiany najlepszych praktyk UE.

³⁵ <http://www.enpi-info.eu/medportal/news/latest/45210/MedFilm:-Call-for-proposals-to-promote-development-of-film-industry-in-Southern-Mediterranean>

społecznej miast i regionów³⁶. Ponad 70 regionów UE uznało sektor kultury i sektor kreatywny za priorytet w ich strategii inteligentnej specjalizacji, uznając te sektory za siłę napędową rozwoju regionalnego i tworzenia miejsc pracy.

Według wskaźników wpływu kultury na rozwój (CDIS) UNESCO w krajach rozwijających się kultura przyczynia się do generowania 1,5 % – 5,7 % PKB w krajach o niskich i średnich dochodach, co stanowi odzwierciedlenie różnic w zakresie ram politycznych i instytucjonalnych, poziomu uczestnictwa społecznego oraz kształcenia, a także stopnia wolności słowa. Na przykład w Burkina Faso ponad 170 000 osób, czyli około 2 % ludności aktywnej zawodowo, wykonuje zawody związane z kulturą. Każde państwo ma swoje mocne strony: w Nigerii jest to kinematografia, na Karaibach muzyka, a na Bliskim Wschodzie turystyka kulturalna. Aby wspierać dalsze postępy, UE może dzielić się swoją wiedzą w dziedzinie rozwijania właściwych umiejętności oraz solidnych ram regulacyjnych.

- **Zwiększanie dochodów w sektorze kreatywnym:** W ramach programu współpracy wewnątrz AKP w ramach 11. EFR przekazane zostaną środki na rzecz wkładu sektora kultury w rozwój społeczno-ekonomiczny państw AKP (40 mln EUR w latach 2014–2020)
- **Kreatywne centra i klastry:** w ogólnościatowych sektorach kulturalnych przyszłościowym rozwiązaniem jest współtworzenie. Europejskie i międzynarodowe podmioty z sektora kultury powinny znaleźć nowe drogi rozwoju i zdobyć ogólnościatowych odbiorców. W różnych regionach ustanawiane są kreatywne centra i klastry, na przykład:
 - **Fundacja Azja-Europa**³⁷ jest współfinansowana przez UE i wspiera zagłębia kulturalne i kreatywne w ramach programu „Kreatywne sieci”.
 - w **południowym regionie Morza Śródziemnego:** UE wspiera projekt mający na celu rozwój klastrów w sektorze kultury i sektorze kreatywnym (2013–2017) z UNIDO (Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego).
 - w 2016 r. UE uruchomiła działanie w ramach programu „Kreatywna Europa” mające na celu rozwój **Europejskiej Sieci Kreatywnych Centrów**³⁸, która obejmuje wszystkie państwa uczestniczące w programie „Kreatywna Europa” (w tym Serbię, Mołdawię, Turcję, Gruzję i Ukrainę).
 - od 2016 r. w ramach projektu pilotażowego UE zapewniane jest wsparcie na rzecz **tworzenia sieci kontaktów między młodymi kreatywnymi przedsiębiorcami w dziedzinie kultury z UE i państw trzecich**. Platforma oferuje takie usługi, jak coaching, działania w zakresie partnerskiego uczenia się, konferencje dotyczące konkretnych zagadnień, wizyty studyjne oraz spotkania z potencjalnymi inwestorami na całym świecie³⁹.
- **Przedsiębiorczość i rozwój umiejętności:** Europejska Fundacja Kształcenia⁴⁰ będzie nadal pracowała nad rozwojem umiejętności w sektorze kultury i sektorze kreatywnym.

³⁶ Bardzo dobry przykład stanowią Europejskie Stolicy Kultury: szacuje się, że np. w Lille (Francja) w 2004 r. każde euro z zainwestowanych publicznych pieniędzy wygenerowało 8 euro dla lokalnej gospodarki.

³⁷ <http://www.asef.org/>

³⁸ http://ec.europa.eu/culture/news/2016/0405-european-network-creative-hubs_en.htm

³⁹ http://ec.europa.eu/culture/calls/general/2015-eac-s11_en.htm

⁴⁰ www.etf.europa.eu/

Program Kultury AKP+ ma na celu podnoszenie umiejętności pracowników sektora zajmującego się kulturą w państwach AKP⁴¹. UE dąży do zwiększenia możliwości rynkowych dla dóbr i usług kulturalnych, promowania innowacji oraz nowych zawodów w nowoczesnych technologiach, jak również wsparcia szkoleń dla osób zawodowo związanych z sektorem kreatywnym.

- **Wsparcie na rzecz europejskich małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP):** na przykład w ramach programów „Gateway” uruchomionych w 2016 r. Komisja może udzielać wsparcia MŚP w Korei Południowej i Azji Południowo-Wschodniej za pośrednictwem misji handlowych i usług wspierających, w tym coachingu, oraz wsparcia logistycznego i finansowego.
- **Ramy zorganizowanej współpracy terytorialnej:** istnieją liczne przykłady na to, w jaki sposób kultura może połączyć zróżnicowane regiony, przyczyniać się do zrównoważonej turystyki, umożliwiać zachowanie środowiska i promowanie efektywności energetycznej⁴². We wszystkich strategiach kultura postrzegana jest jako inwestycja na rzecz rozwoju gospodarczego oraz tworzenia miejsc pracy, będąca filarem działalności gospodarczej w ramach celu Europejskiej współpracy terytorialnej.

c) Wspieranie roli władz lokalnych w krajach partnerskich

Sprawozdanie za 2015 r. dotyczące Europejskich Stolic Kultury i kultury w miastach na świecie⁴³ wskazuje, że miasta i inne władze lokalne, które inwestują w kulturę, mogą pochwalić się wysoką stopą rentowności pod względem rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. Wspólne Centrum Badawcze Komisji opracowuje również narzędzie monitorowania inicjatyw kulturalnych i kreatywnych na poziomie miast, które będzie wspierać bardziej ukierunkowane inwestycje i uczenie się na podstawie najlepszych praktyk. W badaniu wpływu bieżących i przyszłych działań kulturalnych na rozwój przeprowadzonym przez zewnętrznych ekspertów⁴⁴ potwierdzono, że działalność kulturalna prowadzi do zwiększenia dynamiki rozwoju lokalnego, zwłaszcza w obszarach wiejskich, gdzie tradycyjne umiejętności i sztuka mogą być pomocne w łagodzeniu ubóstwa.

Podejście UE do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich opiera się na uznaniu centralnej roli kultury i uznaniu znaczenia dostępności przestrzeni publicznej dla wszystkich obywateli. Przykładowo w państwach Ameryki Łacińskiej UE promuje współpracę w zakresie dystrybucji programów audiowizualnych jako środka rozwiązywania problemów społecznych wynikających z nierówności w regionach zurbanizowanych. Inny przykład w Afryce pokazuje, w jaki sposób sztuka i architektura mogą prowadzić do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich, który sprzyja włączeniu społecznemu⁴⁵.

- **Innowacyjne partnerstwa:** jest to finansowana w ramach Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju inicjatywa, prowadzona wspólnie z samorządami terytorialnymi, która koncentruje się w szczególności na krajach najsłabiej rozwiniętych,

⁴¹ Przedmiotowy program wewnętrznego wsparcia państw AKP jest finansowany w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju. <http://www.acpculturesplus.eu/?lang=uk>

⁴² Obejmują one: Strategię Unii Europejskiej dla regionu Morza Bałtyckiego z dnia 10 czerwca 2009 r., COM(2009) 248, Strategię Unii Europejskiej dla regionu Dunaju z dnia 8 grudnia 2010 r., COM(2010) 715, Plan działania na rzecz strategii morskiej w obszarze Oceanu Atlantyckiego, Realizacja inteligentnego i zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu wydany z dnia 13 maja 2013 r., COM(2013) 279, Strategię Unii Europejskiej dla regionu adriatycko-jońskiego z dnia 17 czerwca 2014 r., COM(2014) 357, Strategię UE na rzecz regionu alpejskiego z dnia 28 lipca 2015 r., COM(2015) 366.

⁴³ http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en.htm i <http://www.worldcitiescultureforum.com/publications>

⁴⁴ W badaniu przede wszystkim przedstawiono propozycje w odniesieniu do „Programu zapewniania globalnych dóbr publicznych i reagowania na wyzwania” (30 mln).

⁴⁵ Projekt UE i Unii Afrykańskiej – „Wizjonerska Afryka”.

również w kontekście niestabilności systemów demokratycznych, lub na państwach, gdzie prawa kulturalne są zagrożone. Inny projekt w ramach wieloletniego programu indykatywnego dla Ameryki Łacińskiej ma na celu rozwój roli kultury i sztuki na potrzeby wsparcia spójności społecznej w miastach Ameryki Łacińskiej. Projekt ten ułatwia wymianę i wspólne działania między UE a Ameryką Łacińską w celu lepszego zintegrowania polityki i inicjatyw kulturalnych ze strategią rozwoju obszarów miejskich, czerpiąc z dorobku udanych projektów wspierających spójność społeczną.

- **Wspieranie kulturalnego partnerstwa miast:** Komisja propaguje rolę miast jako zagłębi innowacji oraz najlepszych praktyk dzięki zawiązywaniu partnerstw między miastami i miejscami o wartości kulturowej, które mają podobne problemy społeczne, gospodarcze i środowiskowe, aby wykorzystać potencjalne możliwości rozwoju. Komisja ma zamiar uruchomić regionalne programy z Ameryką Łacińską (w szczególności ze Wspólnotą Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, CELAC) wspierające spójność społeczną poprzez kulturę i sztukę w dużych miastach⁴⁶.
- **Wymiana doświadczeń dotyczących Stolic Kultury:** Komisja będzie wymieniać się doświadczeniami z krajami partnerskimi na temat programu Europejskich Stolic Kultury, który przyczynia się do promowania dziedzictwa kulturowego i tym samym służy wspieraniu rozwoju na szczeblu lokalnym i regionalnym.
- **Strategie miejskie w miastach historycznych:** finansowane z Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa (ENI); UE wspiera gminy w rozwoju strategii miast na rzecz odbudowy miast historycznych.

3.2. Promowanie kultury i dialogu międzykulturowego na rzecz pokojowych stosunków między społecznościami

Dialog międzykulturowy, w tym dialog międzyreligijny, może być pomocny w promowaniu budowy sprawiedliwych, pokojowych i integracyjnych społeczeństw, w których ceni się różnorodność kulturową oraz szanuje prawa człowieka. Dzięki wypracowaniu wspólnych podstaw oraz stworzeniu przyjaznego otoczenia sprzyjającego wymianie dialog międzykulturowy może pomagać w łagodzeniu napięć, zapobiegać eskalacji kryzysów, wspierać pojednanie narodowe oraz promować nowe wizje przeciwdziałające radykalizacji postaw. W niniejszej sekcji omówiono sposób, w jaki UE może bezpośrednio promować dialog międzykulturowy za pośrednictwem międzynarodowych projektów współpracy kulturalnej, współtworzenia, wymiany międzyludzkiej, debaty społecznej oraz budowania pokoju.

a) Wspieranie współpracy między podmiotami działającymi w sektorze kultury

Współpraca i dialog między podmiotami sektora kultury i artystami oraz ich mobilność mają z punktu widzenia dialogu międzykulturowego duże znaczenie. Obieg dzieł sztuki i twórczości kulturalnej między państwami pomaga rozprzestrzeniać nowe pomysły, nawiązywać bezpośrednie i pośrednie stosunki oraz promować innowacje. Zacieśniona współpraca kulturalna z partnerami UE może przyczynić się do otwarcia „europejskiej przestrzeni kulturalnej” na nowe podmioty z sektora kultury i nowych odbiorców.

- **Promowanie uczestnictwa w programie „Kreatywna Europa”:** wszystkie kraje objęte procesem rozszerzenia mogą już uczestniczyć w programie, a Komisja zachęca także

⁴⁶ „Kultura i sztuka wspierające spójność społeczną w miastach Ameryki Łacińskiej”.

wszystkie państwa objęte EPS, aby przyłączyły się do programu „Kreatywna Europa” (uczestnikami są już Gruzja, Mołdawia i Ukraina)⁴⁷. Program „Kreatywna Europa” umożliwi podmiotom z państw objętych EPS działającym w sektorze kultury i sektorze kreatywnym współpracę z partnerami z całej Europy, jak również uzyskanie dostępu do finansowania projektów współpracy i przyłączenie się do europejskich sieci kulturalnych.

- **Wspieranie kultury w ramach Partnerstwa Wschodniego:** pierwszy program na lata 2011–2015 zakończył się powodzeniem, a dalszy rozwój umiejętności i potencjału podmiotów działających w sektorze kultury będzie przez trzy lata wspierany w ramach drugiego programu ds. kultury w ramach Partnerstwa Wschodniego (w którym uczestniczą Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Mołdawia i Ukraina). Celem programu jest wspieranie inicjatyw na szczeblu regionalnym, w ramach których kultura przyczynia się do rozwoju gospodarczego, włączenia społecznego, rozwiązywania konfliktów i dialogu międzykulturowego.
- **Wsparcie dla fundacji im. Anny Lindh:** fundacja im. Anny Lindh wraz z siecią obejmującą ponad 4 000 organizacji społeczeństwa obywatelskiego w 42 państwach Unii dla Śródziemnomorza korzysta ze wsparcia w ramach unijnej polityki i narzędzi na rzecz promowania wymiany kulturalnej.

b) Wspieranie budowania pokoju poprzez dialog międzykulturowy

Dialog międzykulturowy to ważne narzędzie zapobiegania konfliktom oraz promowania pojednania i wzajemnego zrozumienia w społeczeństwach, które były dotknięte konfliktem. UE popiera pragmatyczną współpracę i międzykulturowy dialog między różnymi kulturami i społeczeństwami. Wspiera również starania na rzecz pojednania między ludźmi i mniejszościami. Szczególnie dobrym przykładem są postępy Bośni i Hercegowiny w kierunku integracji z UE oraz pragmatyczne ustalenia poczynione w ramach dialogu między Belgradem a Pristiną.

- **Instrument na rzecz Przyczyniania Się do Stabilności i Pokoju:** UE zwiększy swoje wsparcie na rzecz dialogu międzykulturowego w sytuacjach przed- i pokonfliktowych.
- **Dialog międzykulturowy młodzieży:** UE będzie ułatwiać dialog międzykulturowy między organizacjami młodzieżowymi w Europie i poza nią (w tym dzięki programom, takim jak stowarzyszenia społeczeństwa obywatelskiego w krajach sąsiedzkich). Przede wszystkim UE zapewni wsparcie w szczególności dla drugiej fazy programu „Głosy Młodych Arabów” (obecnie rozszerzonego o region eurośródziemnomorski) w celu pogłębienia dialogu między młodymi liderami a przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego oraz w celu zwalczania ekstremizmu i gwałtownej radykalizacji postaw.
- **Szkolenia przeznaczone dla obserwatorów międzynarodowych misji obserwacji wyborów oraz personelu, który będzie uczestniczyć w cywilnych misjach stabilizacyjnych:** będą organizowane kursy w celu zapewnienia pełnej wiedzy na temat drażliwych kwestii w miejscowej kulturze.

⁴⁷ Warunkiem pełnego uczestnictwa danego państwa w podprogramie MEDIA jest spełnienie wymogów określonych w dyrektywie o audiowizualnych usługach medialnych.

- **Wspieranie praw kulturalnych:** w tym tożsamości lokalnej oraz praw ludności tubylczej, a także roli obrońców praw kulturalnych, zgodnie z Międzynarodowym paktem praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych⁴⁸, w tym praw ludności tubylczej określonych w przyjętej przez ONZ Deklaracji praw ludów tubylczych (UNDRIP)⁴⁹.

3.3 Zacieśnianie współpracy w zakresie dziedzictwa kulturowego

Dziedzictwo kulturowe w istotny sposób podkreśla różnorodność kulturową, którą należy chronić. Odnowa i promocja dziedzictwa kulturowego przyciąga turystów oraz pobudza rozwój gospodarczy. Współpraca w dziedzinie dziedzictwa kulturowego odgrywa ważną rolę w stosunkach międzynarodowych oraz kształtowaniu polityki, o czym mowa w komunikacie Komisji zatytułowanym „Ku zintegrowanemu podejściu do dziedzictwa kulturowego w Europie”⁵⁰. Biorąc pod uwagę rosnące zapotrzebowanie na wiedzę fachową na całym świecie oraz zwracając uwagę na fakt, że wiele państw członkowskich jest chętnych do dzielenia się swoją wiedzą, istnieją możliwości podjęcia wspólnych działań z krajami partnerskimi w celu opracowania zrównoważonych strategii na rzecz ochrony dziedzictwa poprzez szkolenia, rozwój umiejętności i transfer wiedzy.

Dziedzictwo kulturowe jest delikatne i często narażone na klęski żywiołowe lub zniszczenia dokonane przez człowieka, takie jak: wojny, grabieże i rabunki, które są niekiedy umotywowane nienawiścią na tle religijnym. Zrabowane dzieła sztuki są często sprzedawane, a dochód z tych transakcji bywa wykorzystywany do finansowania działalności terrorystycznej, w wyniku czego światowe dziedzictwo kulturowe ubożeje. Unia Europejska przyjęła środki ograniczające wobec Syrii oraz transponowała sankcje ONZ wobec Daiszu/ISIL i Al-Kaidy oraz system sankcji ONZ wobec Iraku – dotyczą one m.in. zakazu nielegalnego handlu artefaktami kulturowymi i archeologicznymi⁵¹.

- **Badanie dziedzictwa kulturowego:** w ramach programu „Horyzont 2020” wspiera się badania naukowe i innowacje w zakresie dziedzictwa kulturowego poprzez wielonarodowe, interdyscyplinarne projekty, w których uczestniczą również władze na szczeblu lokalnym i regionalnym, przedsiębiorstwa i społeczeństwo obywatelskie, dążąc do opracowania nowych rozwiązań dla zachowania dziedzictwa kulturowego w Europie i zarządzania nim, mając na uwadze zagrożenia wynikające ze zmiany klimatu. Do uczestnictwa zachęcane są państwa trzecie.
- **Zwalczanie nielegalnego handlu dziedzictwem kulturowym:** Komisja planuje – w oparciu o wyniki badania, które właśnie rozpoczęto w celu wykrycia nieścisłości w przepisach krajowych – sporządzenie wniosku legislacyjnego w celu uregulowania przywozu dóbr kultury do UE. Komisja rozważy bardziej kompleksowe podejście do zwalczania finansowania terroryzmu za pośrednictwem nielegalnego handlu dobrami kultury – bez względu na kraj pochodzenia. Ewentualne działanie obejmuje wprowadzenie systemu certyfikacji przywozu dóbr kultury do UE w połączeniu z wytycznymi dla zainteresowanych podmiotów, takich jak muzea czy rynek dzieł

⁴⁸ <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>

⁴⁹ http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf

⁵⁰ COM(2014) 477 final.

⁵¹ Unia Europejska transponowała system sankcji Rady Bezpieczeństwa ONZ wobec ISIL (Daiszu) i Al-Kaidy (jak wskazano w rezolucji RB ONZ nr 1267 oraz kolejnych rezolucjach, w tym rezolucji RB ONZ nr 2253 (2015)). Ponieważ artefakty archeologiczne są dla ISIL/Daiszu zasobami gospodarczymi, nabywanie takich przedmiotów od ISIL/Daiszu jest niezgodne z prawem. Rada transponowała system sankcji ONZ wobec Iraku (który zawiera zakaz handlu artefaktami archeologicznymi wywozonymi niezgodnie z prawem) i dostosowała autonomiczny system sankcji UE oraz autonomiczne środki ograniczające UE wobec Syrii, w szczególności w celu uwzględnienia zakaz handlu artefaktami archeologicznymi wywiezionymi z Syrii niezgodnie z prawem.

sztuki⁵². Unia Europejska planuje wesprzeć szkolenia funkcjonariuszy celnych w punktach kontroli granicznej, aby promować wczesne wykrywanie kradzionych dzieł sztuki i zachęcać osoby zawodowo związane z rynkiem dzieł sztuki do współpracy w walce z nielegalnym handlem. Unia Europejska zacieśni również współpracę z krajami partnerskimi w celu zwalczania nielegalnego obrotu dobrami kultury.

- **Ochrona dziedzictwa:** Komisja przyłączy się do działań międzynarodowych prowadzonych pod kierownictwem UNESCO, mających na celu ustanowienie mechanizmu szybkiego reagowania na potrzeby ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego. Komisja będzie również udostępniała UNESCO, między innymi dzięki programowi zarządzania kryzysowego Copernicus, obraz satelitarny zagrożonych obiektów dziedzictwa kulturowego w celu dokonania oceny szkód i zaplanowania możliwej rekonstrukcji. Unia Europejska włączy wiedzę ekspercką jako element środków naprawczych służących przywróceniu stanu sprzed klęsk żywiołowych lub konfliktów – umożliwi to ocenę szkód, jakich doznały obiekty dziedzictwa kulturowego. Regionalny fundusz powierniczy UE w odpowiedzi na kryzys w Syrii również przyczyni się do ochrony dziedzictwa kulturowego i promowania różnorodności kulturowej.

4. STRATEGICZNE PODEJŚCIE UE DO DYPLOMACJI KULTURALNEJ

Aby zacieśnić efektywną współpracę z krajami partnerskimi w zakresie trzech proponowanych kierunków działań, odpowiednie zainteresowane podmioty UE muszą połączyć siły w celu zapewnienia komplementarności i synergii. Dotyczy to rządów na wszystkich szczeblach, lokalnych organizacji kulturalnych i społeczeństwa obywatelskiego, Komisji i wysokiego przedstawiciela (za pośrednictwem delegatur UE w państwach trzecich), państw członkowskich UE oraz ich instytutów kultury⁵³. W komunikacie w sprawie kultury z 2007 r. opowiadano się za otwartą metodą koordynacji (OMK) w dziedzinie kultury, jako nieuciążliwym ale uporządkowanym sposobie współpracy państw członkowskich UE na poziomie europejskim⁵⁴. W 2012 r. grupa ekspertów z państw członkowskich, której wspólnie przewodniczyły Komisja i Europejska Służba Działań Zewnętrznych, zbadała rozwój strategicznego podejścia do kultury w stosunkach zewnętrznych UE. W sprawozdaniu grupy ekspertów podkreślono korzyść zaangażowania UE w działania kulturowe z krajami partnerskimi dzięki nowym, strategicznym sposobom współpracy z państwami członkowskimi⁵⁵. Następnie Parlament Europejski zainicjował działanie przygotowawcze „Kultura w stosunkach zewnętrznych UE”, które popierały „inteligentną komplementarność” opartą na wspólnie uzgodnionej współpracy między państwami członkowskimi, w szczególności między ich instytutami kultury i zagranicznymi rzecznikami, i ze społeczeństwem obywatelskim⁵⁶. ESDZ prowadzi obecnie 139 delegatur i urzędów UE na świecie, które reprezentują UE i jej obywateli na poziomie światowym. Potencjał współpracy i koordynacji w rozwijaniu dyplomacji kulturalnej UE jest duży.

⁵² Plan działania na rzecz skuteczniejszego zwalczania finansowania terroryzmu, COM(2016) 50/2.

⁵³ Najnowszy przykład z Tunezji pokazuje ścisłą współpracę między delegaturą UE, instytutem kultury państwa członkowskiego i władzami lokalnymi: Komisja uruchomiła program o puli 10 mln EUR, który ma na celu wzmocnienie sektora audiowizualnego/mediów w Tunezji. Pod koniec bieżącego roku uruchomiony zostanie kolejny projekt, (którego budżet wynosi 4 mln EUR), zarządzany przez delegaturę UE i wspierany przez British Council, mający na celu promowanie zaangażowania w kulturę na szczeblu lokalnym.

⁵⁴ Od 2008 r. grupy OMK pracowały nad kwestiami takimi jak: sektor kultury i sektor kreatywny (w tym nowe modele biznesowe i strategie eksportowe); mobilność artystów i osób zawodowo związanych z kulturą; mobilność dzieł sztuki; ułatwianie dostępu do kultury drogą cyfrową.

⁵⁵ Sprawozdanie stanowiło również podstawę dla debaty ministrów kultury z UE na temat kultury jako elementu miękkiej polityki. Debata ta odbyła się 17 maja 2013 r.

⁵⁶ <http://cultureinexternalrelations.eu/>

a) Zacieśniona współpraca UE

Uzgodnione podejście umożliwiłoby zainteresowanym podmiotom w Europie połączenie zasobów i osiągnięcie korzyści skali dzięki współpracy w państwach trzecich. W najnowszym badaniu przeprowadzonym przez Parlament Europejski przedstawiono liczne korzyści z bliskiej współpracy dla delegatur UE, instytutów kultury i klastrow EUNIC⁵⁷: wspólne projekty wiążą się z mniejszym ryzykiem, mają większy wpływ i są bardziej widoczne, stwarzają większe możliwości uczenia się⁵⁸.

- **Platforma dyplomacji kulturalnej:** została ustanowiona w lutym 2016 r. i jest finansowana w ramach Instrumentu Partnerstwa. Jest obsługiwana przez konsorcjum instytutów kultury państw członkowskich i innych partnerujących podmiotów⁵⁹. W ramach platformy wydane zostaną porady w zakresie polityki kulturalnej, ułatwione zostanie tworzenie sieci kontaktów, przeprowadzane będą działania z zainteresowanymi podmiotami z sektora kultury, państwami członkowskimi i delegaturami UE, opracowane zostaną programy szkoleniowe na potrzeby przewodnictwa w dziedzinie kultury; ponadto platforma przyczyni się do rozwijania międzynarodowych stosunków kulturalnych UE.
- **Zacieśniona współpraca z instytutami kultury:** po konsultacji z odpowiednimi zainteresowanymi stronami pod koniec bieżącego roku Komisja zaproponuje nowy rodzaj partnerstwa między ESDZ, służbami Komisji, krajowymi instytutami kultury oraz ich organizacją patronacką (w ramach ich uprawnień), wyznaczający zasady współpracy paneuropejskiej oraz wartości leżące u jej podstaw.
- **Większa rola delegatur UE:** delegatury będą pełniły rolę lokalnych platform w odniesieniu do instytutów kultury i innych zainteresowanych stron, służących ułatwieniu koordynacji i współpracy. Delegatury UE mogą udzielać pomocy przy określaniu potrzeby i możliwości na szczeblu lokalnym, dbać o adekwatność działań do lokalnych kontekstów kulturowych, nie tracąc z oczu strategicznych celów UE. Kulturalne **punkty kontaktowe** w najważniejszych delegaturach UE będą rozpowszechniały najlepsze praktyki i oferowały pracownikom programy szkoleniowe w zakresie kulturowego wymiaru rozwoju oraz stosunków zewnętrznych.
- **Ustanowienie Europejskich Domów Kultury:** opierałyby się one na partnerstwie między UE i danym krajem partnerskim i umożliwiłyby instytutom kultury i innym zainteresowanym stronom współpracę i świadczenie usług miejscowej ludności, uczestnictwo we wspólnych projektach, oferowanie stypendiów, wymian edukacyjnych i kulturalnych.
- **Promowanie aktywnego społeczeństwa obywatelskiego:** wiele zainteresowanych podmiotów (np. społeczeństwo obywatelskie, artyści, podmioty działające w sektorze kultury, organizacje obywatelskie) jest zaangażowanych w stosunki kulturalne między UE a państwami trzecimi. W stosunkach dwustronnych oraz odpowiednich programach tematycznych UE będzie zatem dążyć do wzmocnienia wsparcia dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego działających w dziedzinie kultury w krajach partnerskich w celu budowania zdolności i ułatwiania wymiany.

⁵⁷ EUNIC (Europejski Związek Narodowych Instytutów Kultury) jest siecią patronacką. Sieć liczy 34 instytuty kultury spośród należących do nich członków pochodzących z 28 państw oraz 100 klastrow z całego świata. <http://www.eunic-online.eu/>

⁵⁸ Badanie Parlamentu Europejskiego – Europejskie instytuty kultury za granicą (European Cultural Institutes Abroad), styczeń 2016 r.

⁵⁹ ESDZ i Komisja są członkami Komitetu Sterującego. Zob. http://ec.europa.eu/dgs/fpi/announcements/news/20160401_1_en.htm

- **Wspólne imprezy kulturalne UE:** wspieranie wspólnych europejskich działań kulturalnych to doskonały sposób zwiększenia widoczności UE w państwach trzecich. W 2017 r. (w następstwie badania opublikowanego w 2015 r.) w ramach nowej akcji Instrumentu Partnerstwa dotyczącej globalnej dyplomacji publicznej, uruchomiony zostanie nowy dwuletni program, którego budżet wynosi 1,5 mln EUR, w celu organizowania unijnych festiwali filmowych w sposób bardziej spójny i strategiczny⁶⁰. Obecnie w prowadzeniu festiwali filmowych i innych działań takich jak Europejski Dzień Języków uczestniczy ponad 75 delegatur UE, współpracując na różnych poziomach z krajowymi instytutami kultury.
- **Uwzględnienie partnerów strategicznych:** wielu partnerów strategicznych UE dysponuje efektywnymi strategiami w zakresie dyplomacji kulturalnej⁶¹, a z kolei UE prowadzi intensywną współpracę kulturalną z wieloma partnerami. W 2013 r. ustanowiono Europejsko-Amerykańską Fundację Kulturalną⁶², mającą na celu zapewnienie bardziej zorganizowanej struktury finansowania programów kulturalnych UE oraz wzmocnienia więzi kulturalnych między USA i UE (w tym delegaturami i państwami członkowskimi). W Afryce Południowej UE wspiera młodych artystów, producentów audiowizualnych, muzyków i sportowców. Dwustronne stosunki z Chinami od 2012 r. obejmują też wymiar kontaktów międzyludzkich⁶³.

b) Wymiana międzykulturowa studentów, badaczy i absolwentów

Programy UE w zakresie mobilności i współpracy między szkołami wyższymi są nieocenioną pomocą w tworzeniu trwałych więzi akademickich i kulturowych, jednocześnie promującą UE w krajach partnerskich. Badanie z 2014 r.⁶⁴ przeprowadzone przez Agencję Wykonawczą ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA) wykazało, że 54 % studentów i personelu, którzy skorzystali z programu mobilności Erasmus Mundus, oceniło to doświadczenie jako mające największy wpływ na ich umiejętności i kompetencje międzykulturowe.

W międzynarodowej współpracy badawczej wykorzystuje się uniwersalny język nauki, aby utrzymać otwarte kanały komunikacji i ułatwić badaczom wymianę pomysłów bez względu na tło kulturowe, państwowe lub religijne. „Horyzont 2020” to największy na świecie wielostronny program badań i innowacji, w ramach którego finansuje się badania naukowe i innowacje w zakresie stosunków kulturalnych, dyplomacji naukowej i dziedzictwa kulturowego. „Horyzont 2020” umożliwi również krajom partnerskim maksymalizację wpływu kształcenia na rozwój gospodarczy, stabilność społeczną i rozwój.

Wymiana młodzieży, wolontariat europejski⁶⁵, szkolenia dla osób młodych i osób pracujących z młodzieżą oraz tworzenie sieci kontaktów między nimi wiążą się z mobilnością osób młodych między UE a państwami sąsiadującymi. W 2015 r. ponad 33 000 osób młodych oraz osób pracujących z młodzieżą uczestniczyło w tych wspólnych działaniach, a około 40 % z nich pochodziło z państw sąsiadujących. Za pośrednictwem grupy wysokiego szczebla mającej przedstawić swoje sprawozdanie w czerwcu 2016 r. Komisja bada, w jaki sposób współpraca w dziedzinie sportu przyczynia się do stosunków międzynarodowych.

⁶⁰ <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/european-film-festivals-unique-opportunity-eu-cultural-diplomacy>

⁶¹ Przykłady stanowią Chiny, Japonia (konceptcja „Cool Japan”) oraz Korea Południowa (wraz z koreańskim nowym nurtem „Hallyu”).

⁶² <http://e-acf.org/>

⁶³ http://ec.europa.eu/education/international-cooperation/china_en.htm

⁶⁴ http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/more_info/evaluations/docs/education/mundus2012-summary_en.pdf

⁶⁵ https://europa.eu/youth/EU/volunteering/european-voluntary-service_pl

- **Promowanie mobilności badaczy:** w ramach działań „Maria Skłodowska-Curie” w latach 2014–2020 UE zamierza sfinansować granty dla około 65 000 badaczy. Obejmie to 25 000 doktorantów i do 2020 r. umożliwi 15 000 badaczy spoza Europy rozpoczęcie lub kontynuowanie pracy zawodowej w Europie.
- **Wymiana międzykulturowa studentów i pracowników naukowych i nowe wspólne projekty** w latach 2014–2020 UE zamierza sfinansować ponad 150 000 stypendiów dla studentów i personelu w Europie i innych częściach świata. W latach 2014–2020 Unia sfinansuje około 1 000 wspólnych projektów, w których będą uczestniczyć uczelnie wyższe i organizacje młodzieży z UE i spoza UE⁶⁶.
- **Sieć absolwentów i badań UE:** Komisja będzie wspierała tworzenie grup absolwentów Erasmus+ w krajach partnerskich oraz współpracę między tymi grupami a delegaturami UE. Komisja będzie pomagała łączyć starania na rzecz tworzenia sieci kontaktów na szczeblu krajowym i europejskim i wspierała integrację centrów UE z 450 centrami doskonałości Jean Monnet oraz promowała tworzenie sieci kontaktów między nimi. Każdego roku studia dotyczące UE obejmą ponad 250 000 studentów na całym świecie dzięki nauczaniu i działaniom informacyjnym.

5. PODSUMOWANIE

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat ogólnoswiatowy krajobraz kulturowy uległ gwałtownym zmianom. Zapotrzebowanie na wymianę i współpracę międzykulturową wzrosło wraz z rewolucją cyfrową. W świecie stojącym w obliczu wielu wyzwań i konfliktów kultura ma wielki potencjał przewycięzania podziałów, wzmacniania kruchych społeczeństw i poprawiania stosunków międzynarodowych. Europa jest postrzegana jako kontynent o bogatym dziedzictwie kulturowym i dynamicznej kreatywności. Kultura powinna zatem stanowić integralny element działań zewnętrznych Unii Europejskiej.

W niniejszym wspólnym komunikacie zaproponowano trzy filary prac nad strategią UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych. Po pierwsze proponowane zasady przewodnie dotyczące działań UE mają na celu zapewnienie, aby działania UE w tej dziedzinie propagowały prawa człowieka, różnorodność, dialog międzykulturowy przy jednoczesnym poszanowaniu pomocniczości i komplementarności, zachowując spójność polityki poprzez promowanie kultury w ramach istniejących struktur partnerskich. Drugi filar obejmuje trzy główne kierunki służące rozwijaniu współpracy kulturalnej z krajami partnerskimi, w tym: i) wspieranie kultury jako siły napędowej zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego; ii) promowanie kultury i dialogu międzykulturowego w pokojowych stosunkach między społecznościami; iii) zacieśnianie współpracy w zakresie dziedzictwa kulturowego. W trzecim filarze zaproponowano strategiczne podejście UE do dyplomacji kulturalnej, w tym wzmocnioną współpracę europejską (w szczególności między państwami członkowskimi i delegaturami UE) i wymiany międzykulturowe promujące różnorodność kulturową UE.

Zbudowanie strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych na trzech wyżej wymienionych filarach pomoże w dalszym rozwijaniu kanałów komunikacji między społecznościami a społeczeństwami. Strategia ta przyczyni się do utworzenia sprzyjającego środowiska, umożliwiającego dalsze rozwijanie się sektora kultury i sektora kreatywnego,

⁶⁶ http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_pl

tworzenie wzrostu i miejsc pracy. Nastąpi wzmocnienie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, stymulowany będzie dialog międzykulturowy i budowanie pokoju, zapewnione będzie wsparcie dla twórczości kulturalnej i turystyki jako czynników rozwoju i wzrostu gospodarczego, jak również wykorzystane zostaną kształcenie, badania i nauka jako środki dialogu i wymiany. Dzięki tym działaniom Unia Europejska uzyska silniejszą pozycję na arenie światowej, stanie się lepszym partnerem międzynarodowym i będzie w większym stopniu przyczyniać się do osiągnięcia zrównoważonego wzrostu gospodarczego, pokoju i wzajemnego zrozumienia.